

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 0613

DOM
2012-10-19
Stockholm

Mål nr
M 7384-11

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2011-08-19 i mål M 1440-07, se bilaga A

KLAGANDE

Envikens Elkraft ek. för. 783200-0579

Ombud: J A N

MOTPART

FRICA AB, 556409-7987

Övertånger 210

790 26 Enviken

Ställföreträdare: G K

Ombud: C B-O

SAKEN

Oförutsedd skada i mål VA 1/91 avseende Ytterängers kraftverksanläggning i Tångerån inom Falu kommun, Dalarnas län

Dok.Id 1033127

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens domslut på följande sätt.

- a) Envikens Elkraft ek. för. ska till FRICA AB betala 285 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från den 27 oktober 2000 till dess betalning sker.
- b) Envikens Elkraft ek. för. ska ersätta FRICA AB för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med 1 322 523 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 augusti 2011 till dess betalning sker.

2. Envikens Elkraft ek. för. ska ersätta FRICA AB för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 195 184 kr, varav 186 000 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 oktober 2012 till dess betalning sker.

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Envikens Elkraft ek. för. (Enviken) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ogilla FRICA ABs (FRICA) talan, utom såvitt avser 23 346 kr för bärighetsåterställning av såg- och timmerplan, vilket Enviken har medgett att betala. I andra hand har Enviken yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra mark- och miljödomstolens dom så att mervärdesskatt inte ska utgå på något utdömt belopp. Enviken har vidare yrkat att ersättningsskyldigheten för FRICAs rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen ska bestämmas till vitsordade 442 079 kr eller i vart fall ska nedsättas med 330 944 kr. Räntheyrskandet har vitsordats som skäligt i och för sig.

Om Mark- och miljööverdomstolen finner att ersättning, utöver den medgivna, ska utgå har Enviken vitsordat följande belopp som skäliga i och för sig.

• Väg och plan vid bro, kontor och magasin	34 174 kr
• Elcentral och torkar	60 000 kr
• Plan framför såg, återställning av asfaltsyta	185 960 kr
• Återställning erosionsskydd	37 549 kr
• Kontorsbyggnad	160 000 kr
• Ramsågsfundament	140 000 kr
• Huggfundament	45 000 kr
• Skadat virke	25 000 kr

För följande skadeståndsposter har inget belopp vitsordats som skäligt i och för sig.

- Råsortering såg
- Byggnad för lamellsågslinje
- Såghus
- Upp- och nedmontering av ramsåg och huggmaskin
- Driftsförluster

Enviken har vidare yrkat att samtliga skadebelopp för vilka FRICA har yrkat ersättning, inklusive det medgivna beloppet 23 346 kr, ska nedräknas med fyra procent per år till skadetidpunkten.

FRICA AB (FRICA) har bestritt ändring. I fråga om andrahandsyrkandet har FRICA uppgett att bolaget är mervärdesskattepliktigt och att bedömningen av betydelsen av detta överlämnas till Mark- och miljööverdomstolen. FRICA har förtydligat att det i yrkandena om ersättning för rörelseförlust, 4 694 000 kr, och ersättning för skadat virke och övriga skadade produkter, 25 000 kr, inte ingår något yrkande om ersättning för mervärdesskatt. FRICA har frånfallit yrkandet om ersättning för åtgärder på transformatorstation med 45 000 kr, vilket ingått i det yrkade delbeloppet om 4 895 000 kr. FRICA har vidare invänt att Envikens yrkande om nedräkning av skadebeloppen med fyra procent per år till skadetidpunkten inte kan framställas först i Mark- och miljööverdomstolen. FRICA har även yrkat ersättning för rättegångskostnader.

PARTERNAS TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Enviken

Enviken har anfört sammanfattningsvis följande. Den höjning av vattennivån som dammen orsakar är ungefär 30 cm och sträcker sig till området omedelbart utanför G K:s kontor, såsom har ritats in på en skiss (se bilaga B). Mark- och miljödomstolen har felaktigt hanterat målet, som är ett ansökningsmål, som ett dispositivt tvistemål och funnit det styrkt att skada uppkommit och orsakats av Enviken. Ersättningsnivåerna har felaktigt behandlats som otvistiga. Mark- och miljödomstolen har förbigått den avgörande frågan om konkurrerande skadeorsaker och om den delen av vattenståndshöjningen som berott av dammens inverkan varit vållande eller medvållande till skadan. Mark- och miljödomstolen har också felaktigt lagt mervärdesskatt till beloppet 5 489 256 kr trots att skadeståndet inte utgör mervärdesskattepliktig omsättning. Likaså har mark- och miljödomstolen felaktigt utdömt ersättning för mervärdesskatt på rättegångskostnad om 330 994 kr att utgå till FRICA trots att skatten inte är en kostnad för FRICA.

Envikens damm har orsakat en höjning av vattenståndet i Ålhustjärn. Förhöjningen är störst vid dammbyggnaden och avtar ju längre uppströms man kommer. Dämmningseffekten av dammen är endast marginell för vattennivån på den skadade fastigheten. Dammens påverkan på vattenståndet i den västra åfåran är enligt motparten 41 cm och enligt Enviken, utifrån Swecos beräkningar, 30 cm vid G K:s kontor som är beläget nedströms den dämmande sågverksbron. Vid sågverksbron, som dämt och styrt vattenmassorna över sågverksfastigheten, finns ingen påverkan från dammen. De skador som uppkommit skulle därför ha inträffat oavsett om dammen hade funnits eller inte. Mark- och miljödomstolen har felaktigt godtagit KTHs sakkunnigutlåtanden som anger partikelvandring, p.g.a. den grundvattenström som uppstod till följd av grundvattenytans ökade lutning, som orsaken till de sättningsskador som i sin tur påstås ha skadat ramsågs- och huggfundament. Dammen höjer utflödesytan vilket resulterar i en minskad hastighet och således minskad partikelvandring. Skadeverknigen har därmed motverkats av dammens påverkan på vattenståndet. De skador som ska ersättas av Enviken är de skador som uppkommit, eller förvärrats som en följd av vattennivåns höjning med 30-41 cm i Ålhustjärn, d.v.s. dammanläggningens påverkan. De skador för vilka ersättning kan komma i fråga är följande.

1. *Såg- och timmerplan – bärighetsåterställning*: Området har haft en påverkan av stillastående vatten varför Enviken medger att utge ersättning med 23 346 kr (2007 års värde). Beloppet är beräknat som 20 procent av H S:s totala angivna belopp för åtgärdande. Enviken anser att 80 procent utgör förbättringsåtgärder och uppskattar marginalskadan till 20 procent av den ersättningsgilla skadan.
2. *Väg och plan vid bro, kontor och magasin*: Vid bro och kontor har ingen påverkan av stillastående vatten skett, varför ersättning inte ska utgå. På magasinplan har i södra delen en ökad påverkan skett, en s.k. marginalskada. Enviken bestrider i första hand ersättningskyldighet p.g.a. att någon skada inte har visats. Om det anses styrkt att skada uppkommit ska Envikens ansvar inte överstiga 15 procent av den begärda ersättningen då åtminstone 85 procent av området skulle ha varit täckt av vatten utan dammens påverkan. Om skada anses visad vitsordas 34 174 kr (2007 års värde), vilket är beräknat på samma

sätt som ersättningen för såg- och timmerplan. 80 procent av åtgärderna utgör förbättringskostnader.

3. *Elcentral och torkar*: Skada i form av sättningar i betongplatta är inte visad. För det fall skada anses visad som beror av vattennivåhöjningen vitsordas 60 000 kr (2007 års värde), d.v.s. hälften av begärt belopp. Marginalskadan kan vara 50 procent.

Skador som ligger helt utanför inverkansområdet för dammens påverkan är samtliga skador som uppkommit p.g.a. strömmande vatten från sågverksgrenen, direkt eller efter en avlänkning till följd av sågverksbrons dämmande effekt. Det finns alltså inget orsakssamband mellan dammens förhöjning och skadorna. Envikens inställning till den begärda ersättningen för dessa skador är följande.

4. *Plan framför såghuset*: Begärd ersättning (2007 års värde) vitsordas som skälig i och för sig.
5. *Återställning erosionsskydd*: Begärd ersättning (2007 års värde) vitsordas som skälig i och för sig.
6. *Kontorsbyggnad*: Om stillastående vatten ändå anses ha medverkat så måste marginalskadan vara så liten att den inte kan beräknas. Begärd ersättning vitsordas med hälften, 160 000 kr (2007 års värde) som skälig i och för sig.
7. *Råsortering såg*: Underlaget medger inte vitsordande av något belopp.
8. *Byggnad för lamellsågslinje*: Nivån på skadorna i byggnaden är så hög att troligen inte ens sågverksbrons dämmande effekt har påverkat. Underlaget medger inte vitsordande av något belopp.
9. *Skador på ramsågsfundament*: Ingen skada är visad. Det saknas utredning som visar att fundamentet är skadat och även utredning som utesluter andra orsaker till problem med sågningen. Höjningen av vattenytan nedströms kan inte ha haft en negativ effekt på partikelvandringen. Om Mark- och miljööverdomstolen ändå anser att Enviken helt eller delvis ska ersätta skadan är injektering till en kostnad om 140 000 kr (2007 års värde) en tillräcklig ersättning.

10. *Skador på huggfundament*: Ingen skada är visad. FRICAs påstående är, som Enviken uppfattar det, att partikelvandring av grundvattennivån är skadeorsak. Enviken åberopar samma argument som för ramsågsfundamentet. För det fall skada anses visad ska ersättningen vara 45 000 kr (2007 års värde), motsvarande kostnad för åtgärdande genom injektering. Om injektering förkastas som metod ska ersättningen bestämmas till 372 000 kr (2007 års värde), vilket är det korrekta värdet för nyanläggning av betongfundament.

11. *Driftsförluster*: Inget belopp kan vitsordas. Envikens eventuella del av de reella skadorna på verksamheten kan inte bedömas som så stora att de faktiskt medverkat till rörelseförlusten. Inte heller kan FRICA anses ha gjort vad man kunnat för att begränsa skadorna. Det saknas underlag som beskriver till vilken del rörelseförlusten beror av dammens påverkan och som visar vilka åtgärder som vidtagits för att undvika förlusterna. Om ersättningsgill skada ändå anses ha uppkommit p.g.a. Envikens anläggnings påverkan ska endast den marginalskada som beror av Enviken belasta föreningen.

Eftersom ersättningen ska uppräknas med ränta från tidpunkten för skada och då kostnaden för åtgärdande undantagslöst beräknats vid ett senare tillfälle, oftast 7 år efter skadetillfället, ska ersättningarna räknas tillbaka till värdet vid skadetidpunkten. Det är rimligt att räkna ner ersättningen med fyra procent per år.

FRICA

FRICA har åberopat i huvudsak samma omständigheter och bevisning som i mark- och miljödomstolen samt tillagt i huvudsak följande. Förhållandena på fastigheterna under översvämningen visar otvetydigt att dammen har orsakat skadorna. Inverkan av dammen sträcker sig en bit längre upp än sågverksbron, ända upp till forssträckan på sågverksgrenen (jfr [bilaga B](#)). Mark- och miljödomstolen har korrekt behandlat målet som ett dispositivt tvistemål och frågan om orsakssambandet och invändningen om konkurrerande skadeorsaker samt bedömt framlagd bevisning. Enviken vitsordade mycket sent under förhandlingen i mark- och miljödomstolen kostnaderna för återställningsarbeten vid sågverket och på anläggningen, med undantag för hugg- och

ramsågsfundament, d.v.s. samtliga yrkade belopp avseende åtgärdande av byggnader och mark, utom fundamenten.

Tappningen från Balungen ökade i ett sent skede den 20 juli 2000 och vid 60 m³/s började problemen vid sågen. Av en handling från Dalälvens Vattenregleringsföretag (hovrättens aktbilaga 34) framgår att vattenföringen den 21 juli 2000 var 72 m³/s. Vid denna tidpunkt kunde man inte längre ta sig över sågverksbron och vatten började tränga in i byggnader samt ut över asfalten. G K flyttade undan virke och elmotorer i den mån det var möjligt. Eftermiddagen den 22 juli eller den 23 juli 2000 vallades kontorssidan in med hjälp av räddningstjänsten. Den 24-26 juli 2000 var vattenföringen, med den lokala tillrinningen om 3 m³/s, 97 m³/s vid sågverket. Under en veckas tid stod byggnader och sågverksområdet i vatten på grund av uppdämningen av Ålhustjärn. Verksamheten kunde i slutet av oktober 2000 sättas igång igen i mindre skala efter tre månaders stillestånd. Clausen Såg AB (Clausen) hade kostnader för skadeförebyggande åtgärder med cirka 100 000-200 000 kr, kostnader för akuta återställningsåtgärder på marken med cirka 500 000 kr samt under stilleståndet fasta kostnader för löner m.m. med 1 200 000 kr. Dessa kostnader belastar rörelseresultatet. Clausen hade inte tillgång till el förrän i slutet av oktober och fick starta på egen risk. Till en början hyrdes personal ut, men bolaget fick så småningom säga upp sex anställda, vilket medförde en kostnad om 1 000 000 kr. Torkarna var fuktskadade, vilket försvårade timmertransporterna och medförde fördyrade produktionskostnader om 1 400 000 kr. Vidare fungerade inte sågen på samma sätt som tidigare och det fanns stabilitetsproblem med fundamenteten. Stilleståndet i verksamheten, de uppkomna skadorna och ökade kostnaderna knäckte den mycket likviditetsberoende rörelsen och i mars 2003 försattes Clausen i konkurs. FRICA yrkar inte ersättning för utebliven vinst, utan för den förlust som Clausen gjort och som kan hänföras till skadorna. Så långt som möjligt har utredning förebringats avseende förluster och kostnader m.m.

Det är inte sannolikt att avbördningsförmågan hos regleringsdammen i Yttertänger skulle sakna betydelse för vattenståndsförhållandena på FRICAs fastigheter, som är belägna uppströms, ganska nära kraftverksanläggningen. Hela vattendraget utanför

sågverksfastigheterna – Ålhustjärn - påverkas av dämningen vid kraftverksanläggningen. Vid vattenföringar som är större än 50 m³/s, d.v.s. när dammens avbördningsförmåga är fullt utnyttjad, blir sektion 3, belägen strax uppströms vägbron, indämd. Det finns då inte någon bestämmande sektion i Ålhustjärn uppströms dammbyggnaden. Dammen bestämmer då vattennivån i tjärnen. Vattenståndet vid G K:s kontor på området har uppmätts till 145,29 och vattenståndet vid såghuset, på sågverksön, till 145,30. Detta är verkliga inmätta värden. Vattenståndet utan damm i tjärnen utanför sågverksfastigheterna hade enligt KTH varit minst 41-42 cm lägre än högsta förekommande vattenstånd sommaren 2000. Swecos bedömningar av skillnader i vattenstånd med och utan damm är cirka 30 cm för låga. Det är utrett att dammen har orsakat en vattenståndsförhöjning på sågverksfastigheterna om mellan 41-64 cm, enligt KTHs respektive Swecos beräkningar. De skador som inträffat är att hänföra till dammens inverkan, vilka kan iaktas på plats och som framgår av det verkliga vattenståndet vid och i byggnader och anläggningar. Vattenståndsförhöjningen p.g.a. dammen har även medfört att det över sågverksområdet framströmmande vattnet orsakat strömningsskador, som inte hade uppstått utan det förhöjda vattenståndet. När det gäller frågan om störningar i fundament blir skillnaden i den hydrauliska gradienten med respektive utan damm marginell p.g.a. förhållandena på platsen. Förhöjningen nedströms vattenytan orsakar att grundvattenströmmen kommer upp till nivåer som påverkar fundamentens grundförhållanden, d.v.s. markskikt som utgör den stabila grundläggningen för fundamenten, varvid sättningar på fundamenten uppkommer.

Frågan om andra skadeorsaker kan helt hänföras till det höga vattenståndet. Oavsett orsaken till vattenföringen har dammen de facto inte kunnat avbörda flödet, vilket orsakat skadorna och översvämningen.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Utredningen är i huvudsak densamma som i mark- och miljödomstolen. Genom ljud- och bilduppspelningar har Mark- och miljööverdomstolen tagit del av de uppgifter som lämnades i mark-och miljödomstolen av H S, G S, L-E E, L-E K, M S, J W och A F.

Därtill har omförhör hållits med FRICAs ställföreträdare G K och med vittnena C S och H B. Vidare har Mark- och miljööverdomstolen tagit del av filminspelningar, som är tagna vid tidpunkten för översvämningarna, fotografier återopade av FRICA (bilaga 1 till hovrättens aktbilaga 18) samt en promemoria upprättad av C S den 7 september 2011 (bilaga 2 till hovrättens aktbilaga 1). I samband med huvudförhandlingen den 18-20 september 2012 har Mark- och miljööverdomstolen hållit syn.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar inledningsvis, vilket parterna är ense om, att den eventuella skada som kan anses ha drabbat sågverksfastigheterna i anledning av översvämningarna i juli år 2000 är att anse som oförutsedd.

Mark- och miljööverdomstolen har i detta mål att bedöma om någon skada har uppkommit i de fall där Enviken invänt mot det och om det finns ett orsakssamband mellan visade skador och den vattenståndshöjning som dammen i Yttertängers kraftverksanläggning medfört samt vilken ersättning som ska utgå för eventuella skador.

Frågor om ersättning efter anmälan om oförutsedd skada är, oavsett att anmälan anses vara en fortsättning på det föregående ansökningsmålet, dispositiva och domstolen är bunden av parternas yrkanden och inställning samt de omständigheter som parterna åberopar. I fråga om en skada kan anses visad och skadans värde gäller ingen bevislättnad. FRICA har därför i dessa delar att mot Envikens bestridande visa att skada har uppkommit och skadans värde. När det däremot gäller frågan om orsakssamband tillämpas i mål om oförutsedd skada samma lättnad i beviskravet som vid prövning av miljöskador. Detta innebär att FRICA har att göra övervägande sannolikt att det, vid en jämförelse med andra möjliga skadeorsaker, finns ett orsakssamband mellan den vattenståndshöjning som dammen i Yttertängers kraftverksanläggning och verksamheten där orsakat och de skador som har påvisats (se bl.a. rättsfallet MÖD 2006:46).

Frågor om orsakssamband, om skada kan anses visad och skadans värde

FRICA har, till stöd för sitt påstående att det är dammen och Yttertängers kraftverksanläggning som orsakat aktuella skador genom dämning/högt vattenstånd på Clausens fastigheter, åberopat vittnesförhör med universitetslektorn H B, Kungliga tekniska högskolan, och åtta sakkunnigutlåtanden upprättade av denne.

Enviken, som har hävdatt att inverkan av dammen medfört en vattenhöjning om ungefär 30 cm och att dammens påverkan uppströms sträcker sig på sätt som närmare framgår av bilaga B, har å sin sida åberopat vittnesförhör med C S, Sweco Infrastructure AB, samt tre utlåtanden och en promemoria upprättade bl.a. av denne.

H B har i sin bedömning utgått från de inmätningar av vattenförhållandena som Azimut AB genomfört. Han har genom manuella beräkningar kommit till slutsatsen att dammen orsakat en förhöjning av vattenståndet vid G K:s kontor som kan antas vara 41 - 42 cm. Han har vidare funnit att vattnet i sågverksgrenen är strömmande (underkritiskt) mellan bron och utloppet i Ålhustjärn och att detta innebär att dammen orsakat en uppdamning i sågverksgrenen som sträckt sig uppströms bron, vilket i sin tur orsakat utströmning av vatten på båda sidor. Enligt H B hade, om dammen inte funnits, vattenståndet uppströms sågverksbron varit lägre än det var vid det aktuella tillfället.

C S har, utifrån inmätning med laserscanning och modelleringsverktyget Mike 21, gjort en bedömning av dammens inverkan på vattenförhållandena. C S har därvid funnit att dammen vid Yttertänger medfört att vattenståndet i Ålhustjärn stigit cirka 30 cm. Han har vidare uppgett att han kontrollberäknat sitt resultat genom att använda sig av H B:s värden och även då funnit att gränsen för dammens påverkan inte sträckt sig uppströms G K:s kontor och att vattenståndet uppströms kontoret därmed inte har påverkats av dammen (se inritad linje på skiss, bilaga B). Enligt C S har den vattenståndsskillnad som driver grundvattenströmmen genom sågverksön minskat med cirka 30 cm genom dammens existens.

Att H B och C S kommit till olika slutsatser synes framför allt bero på att de utgått från olika uppgifter om vattenståndet; de av Azimut AB inmätta punkterna och de genom

laserscanning inmätta punkterna. Detta ger anledning till viss försiktighet vid bedömningen av deras slutsatser. Även om Azimut AB genomfört inmätningarna av vattenståndet enligt vedertagen metod kan det inte bortses från att mätningen inte har skett i nära anslutning till översvämningarna i juli 2000 och att punkterna har mätts in från smutsränder och efter utpekande i efterhand. Den vid A S:s fastighet (grillen) inmätta vattennivån är inte heller helt förenlig med de uppströms inmätta värdena, vilket parterna tycks vara ense om. Vägbrobanan, som ostridigt inte översvämmats, har av såväl Sweco som Azimut AB uppmätts till + 145,31 m. Mark- och miljööverdomstolen kan mot bakgrund av det som framkommit inte dra några säkra slutsatser huruvida de åberopade utredningarna eller de inmätta punkterna är behäftade med några felaktigheter som inte motsvarar de faktiska förhållandena, vilka rådde vid tidpunkten för översvämningarna. Det blir därför av betydelse vad som framkommit genom förevisade videosekvenser från länsstyrelsens och polisens övervakning i juli 2000 samt vad som framkommit genom iakttagelser vid syn och den övriga utredningen.

C S har vid uppspelningen av filmsekvenserna pekat ut vågrörelser i sågverksgrenens utlopp i Ålhustjärn och hävdatt att det uppstått ett s.k. undulerande förhållande (d.v.s. att vattenflödet övergått från stråkande till strömmande), vilket skulle ge stöd åt hans bedömning av dammens inverkan på vattenståndet. H B har vidgått att undulerande förhållanden i och för sig kan iakttas på filmsekvenserna, men har samtidigt påpekat att det beror på att undulerande vågor förekommer definitionsmässigt vid övergången från över- till underkritiskt vatten, vilket sker vid utströmning i en sjö. C S och H B har således olika uppfattning om de vattenrörelser som kan ses är ett undulerande förhållande eller inte. Att det skulle vara ett sådant är förenligt med C S:s beräkningar men inte med H B:s. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning tyder de uppkomna vågrörelserna på att ett sådant undulerande förhållande uppstått. Detta talar för att dammens påverkan inte sträcker sig lägre uppströms än till sågverksgrenens utlopp i Ålhustjärn. Denna slutsats är förenlig med C S:s övriga bedömningar av dammens inverkan på vattenförhållandena. Den osäkerhet som framkommit om de inmätta nivåerna vid sågverksfastigheterna, vilka H B utgått ifrån vid sina manuella beräkningar, och avsaknaden av säkra uppgifter om vattenstånd och högsta flöde vid

tidpunkten för översvämningarna leder till att H B:s slutsatser om dammens påverkansområde inte framstår som säkrare än C S:s.

Mark- och miljööverdomstolen finner sammantaget att det inte är övervägande sannolikt att verkningarna från dammanläggningens påverkan på vattenståndet i Ålhustjärn och sågverksgrenen sträcker sig längre uppströms än i höjd med G K:s kontor (se inritad linje på bilaga B). Det är därmed inte heller övervägande sannolikt att dammen orsakat de skador som uppstått i anledning av att strömmande vatten vid sågverksbron runnit in över delar av anläggningen. Däremot kan skador orsakade av stillastående vatten p.g.a. vattenståndshöjningen inom det angivna påverkansområdet ha orsakats av dammen.

Mark- och miljööverdomstolen övergår nu till att behandla de olika skadeposterna.

1. Skadat virke och övriga skadade produkter

Enviken har i denna del inte invänt mot att skada uppkommit, men bestritt att orsakssamband föreligger. Såsom Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat föreligger ett orsakssamband mellan den vattenståndshöjning som dammen orsakat och de skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet som markerats med 1 på bilaga B. Genom G K:s uppgifter har det framkommit att virke och andra produkter förvarades inom detta område på sågverksön och att en del av dessa produkter, när vattenföringen hade ökat till 72 m³/s, inte längre kunde flyttas över från sågverksön. Dammens vattenståndshöjning har därmed orsakat skada på virke och produkter som har legat i stillastående vatten. Enviken ska ersätta FRICA för de aktuella skadorna. Det yrkade beloppet om 25 000 kr har vitsordats som skäligt i och för sig och ska i enlighet med mark- och miljödomstolens dom dömas ut.

2. Ännu inte utförda återställningsarbeten avseende markskador

- Såg- och timmerplan, bärighetsåterställning

Enviken har medgett att utge 23 346 kr av H S:s kostnadsberäkningar och invänt att resten utgör förbättringsåtgärder och ska ogillas. Såg- och timmerplanen är

belägen inom det område, markerat med 1 på bilaga B, som har påverkas av stillastående vatten orsakat av dammens vattenståndshöjning. Mark- och miljööverdomstolen anser att de bärighetsåterställningar som FRICA yrkat ersättning för skulle komma att innebära vissa standardförbättringar på såg- och timmerplanen. Med hänsyn härtill och då det inte går att närmare fastställa hur stora dessa standardförbättringar är uppskattar Mark- och miljööverdomstolen enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken skadan till skäligen 100 000 kr inklusive procentuella påslag. Mark- och miljööverdomstolens dom ska därmed ändras i denna del på så sätt Enviken ska ersätta FRICA med 100 000 kr avseende bärighetsåterställning på såg- och timmerplan.

- Plan framför såg, återställning av asfaltsyta

I enlighet med vad Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat är det inte övervägande sannolikt att ett orsakssamband föreligger mellan den vattenståndshöjning som dammen har orsakat och de eventuella skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet där planen framför sågen är belägen, markerad med 4 på bilaga B. De i målet åberopade filmsekvenserna talar i stället för att det är strömmande vatten från sågverksgrenen uppströms som har avlänkats och orsakat skada inom det aktuella området. FRICAs yrkande om ersättning kan därför inte vinna bifall. Mark- och miljööverdomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Återställning av erosionsskydd vid bro och åkant söder om bro

I enlighet med vad Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat är det inte övervägande sannolikt att ett orsakssamband föreligger mellan den vattenståndshöjning som dammen har orsakat och de eventuella skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet där ersättning för återställande av erosionsskydd yrkats, markerad med 5 på bilaga B. De i målet åberopade filmsekvenserna talar i stället för att det är strömmande vatten från sågverksgrenen uppströms som har avlänkats och orsakat skada inom det aktuella området. Eftersom skada, vid bro och i åkant söder om bro, uppkommit utanför det område som dammen påverkat kan FRICAs yrkande om ersättning inte vinna bifall. Mark-

och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Väg och plan vid bro, kontor och magasin, reparation av tjälskador

Enviken har i första hand invänt att skada inte är visad och i andra hand att orsaksamband saknas. Mark- och miljööverdomstolen har därför först att ta ställning till om FRICA förmått visa att tjälskador uppkommit inom det aktuella området, på bilaga B markerat med 2. Genom iakttagelser vid syn har det kunnat konstateras vissa sprickor och ojämnheter i marken. Dessa ojämnheter har dock kunnat iaktas över större delen av området på den västra sidan från G K:s kontor och söderut. Det har därmed inte kunnat iaktas någon större skillnad mellan det område som legat under vatten och där tjälskada skulle ha uppkommit och det område som inte har stått i vatten. De antaganden som H B gjort om att grundvattenytans nivå vid tjälningen mot slutet av år 2000 var förhöjd i jämförelse med nivån under normala förhållanden kan utan annan mer klarläggande utredning om markens skick före och efter översvämningarna i juli 2000 inte mot Envikens bestridande vara tillräckligt som bevis om att tjälskada uppkommit. Detta särskilt då de uppgifter som C S lämnat talar i annan riktning. Sammantaget anser Mark- och miljööverdomstolen att FRICA inte förmått visa att påstådda tjälskador uppkommit. FRICAs yrkande om ersättning kan därför inte vinna bifall. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

3. Kostnad för åtgärder på byggnader, huggfundament och ramsågsfundament

- Kontorsbyggnaden

I enlighet med vad Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat är det inte övervägande sannolikt att ett orsakssamband föreligger mellan den vattenståndshöjning som dammen har orsakat och de eventuella skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet där kontoret är beläget, markerad med 6 på bilaga B. De i målet åberopade filmsekvenserna talar i stället för att det är strömmande vatten från sågverksgrenen uppströms som har avlänkats och orsakat skada på G K:s kontor. Eftersom skada på kontoret uppkommit utanför det område som dammen påverkat kan FRICAs yrkande om ersättning inte vinna bifall. Mark-

och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Råsortering såg

Enviken har i denna del, såsom dess inställning får förstås, inte invänt mot att skada uppkommit, men bestritt att orsakssamband föreligger och gjort gällande att FRICAs anspråk om 230 000 kr ska ogillas. Enviken har vidare invänt att underlaget inte medger vitsordande av något belopp. Såsom Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat är det inte övervägande sannolikt att dammen orsakat skador som uppstått i anledning av att strömmande vatten vid sågverksbron runnit in över delar av anläggningen, men däremot kan skador orsakade av stillastående vatten p.g.a. dammens vattenståndshöjning ha orsakats av dammen. Denna skadepost gäller rötskador som uppkommit i den del av såghuset där råsorteringen är belägen, markerad med 7 på bilaga B.

Råsorteringen är belägen i såghusets södra del, som delvis har påverkats av dammens vattenståndshöjning, vilket Enviken godtagit. Genom förevisade filmsekvenser och fotografier har det vid den södra delen av råsorteringen kunnat iakttas stillastående vatten i och kring byggnaden. Att det genom denna påverkan uppkommit ersättningsgilla rötskador kan dock inte konstateras utan utredning om det. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening kan det genom den utredning som lagts fram inte anses klarlagt att det finns någon ersättningsgill skada i anledning av det stillastående vattnets påverkan. FRICAs yrkande om ersättning kan därmed inte vinna bifall. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Såghuset

I enlighet med vad Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat är det inte övervägande sannolikt att ett orsakssamband föreligger mellan den vattenståndshöjning som dammen har orsakat och de eventuella skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet där såghuset är beläget, se bilaga B. Eftersom uppkomna skador är lokaliserade i utkanten av eller utanför det område som dammen påverkat, men inom det område där strömmande vatten från

sågverksgrenen avlänkats kan FRICAs yrkande om ersättning inte vinna bifall. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Byggnad för lamellsågslinje

Byggnaden för lamellsågslinjen är belägen utanför det område som dammen påverkat, markerad med 8 på bilaga B. FRICAs yrkande om ersättning kan därför inte bifallas. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Transformatorstation

FRICA, som i mark- och miljödomstolen tillerkänts ersättning med 45 000 kr i denna del, har i Mark- och miljööverdomstolen frånfallit sitt yrkande om denna ersättning. Mark- och miljödomstolens dom ska därmed ändras i denna del på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

- Elcentral torkar och Torkar

FRICA har genom den överklagade domen tillerkänts ersättning med 120 000 kr för en skadepost benämnd *elcentral torkar* och med 850 000 kr för en skadepost benämnd *torkar*. Enviken har bestritt anspråken och, såsom dess inställning får förstås, invänt att skada inte är visad samt i vart fall att orsakssamband inte föreligger. För det fall ersättning ska utgå har Enviken gällande elcentral torkar vitsordat ett belopp om 60 000 kr, motsvarande en marginalskada om 50 procent.

Mark- och miljööverdomstolen har i denna del först att ta ställning till om FRICA förmått visa att påstådda skador i form av sättningar i grundplattor och skador på innerväggar uppkommit inom det aktuella området. FRICA har, enligt G S:s beräkningar, gjort gällande att skada uppkommit i grundläggningen och att grundplattor måste lyftas och riktas samt att innerväggar måste rivras och isolering bytas ut. Beträffande elcentral torkar har FRICA även gjort gällande att elarbeten måste utföras samt i fråga om torkarna att återställning och säkring av avloppskanaler måste ske. Genom iakttagelser vid syn och återopade fotografier samt G K:s uppgifter har det kunnat konstateras att byggnaderna för elcentral

torkar och torkar stått i vatten under viss tid. Mark- och miljööverdomstolen finner det härigenom visat att skada i viss utsträckning uppkommit. Såsom Mark- och miljööverdomstolen ovan konstaterat föreligger ett orsakssamband mellan den vattenståndshöjning som dammen orsakat och de eventuella skador som uppkommit inom den del av sågverksområdet där torkarna och elcentral torkar är belägna, markerat med 3 på bilaga B. FRICA är därför berättigat till ersättning. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening är det dock inte visat att skadans storlek uppgår till ett högre belopp än det av Enviken vitsordade. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att Enviken ska ersätta FRICA med skäliga 60 000 kr i ett för allt avseende *elcentral torkar* och *torkar*.

- Huggfundament och ramsågsfundament

Enviken har invänt att skador inte är visade och i vart fall att orsakssamband inte föreligger. Mark- och miljööverdomstolen har därför först att ta ställning till om FRICA förmått visa att skador på fundamenten uppkommit. Genom G K:s uppgifter har det framkommit att stabilitetsproblem vid sågningen uppkommit. Vidare framgår det av S H:s skriftliga redogörelse att onormala ramrörelser i sågram och bottenplåt och huggmaskin konstaterats samt att dessa härrör från uppkomna stabilitetsproblem. Vid synen har dock inte någon sättningsskada eller annan skada förevisats. Inte heller har den övriga av FRICA åberopade utredningen närmare belyst ramsågs- och huggsågsfundamentens skick eller eventuella stabilitetsproblem före respektive efter översvämningarna i juli 2000. Med beaktande av detta och de vaga uppgifter som G K lämnat om när eventuella problem med sågningen skulle ha uppkommit kan det inte anses visat att skada på fundamenten uppkommit på sätt som FRICA påstått. Denna slutsats vinner också stöd av de uppgifter som G K själv lämnat om att sågen under åren 2005-2008 hyrts ut till annat bolag som, såvitt framkommit, inte framfört några klagomål på dess skick. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

4. Kostnad för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg

Med hänsyn till ovanstående bedömning, att det inte är visat att skada uppkommit på ramsågs- och huggsågsfundament, saknas grund att bifalla FRICAs yrkande om ersättning för ned- och uppmontering av huggmaskin och ramsåg. Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska därmed ändras på så sätt att ingen ersättning ska utgå.

5. Rörelseförlust

Den fråga som Mark- och miljööverdomstolen har att ta ställning till i denna del är om FRICA, mot Envikens bestridande, kan anses ha gjort övervägande sannolikt att de rörelseförluster om 4 694 000 kr som Clausen drabbats av, för räkenskapsåren efter vattenståndshöjningen vid sågverket i juli 2000 och fram till bolagets konkurs i mars 2003, är orsakade av den vattenståndshöjning som dammen orsakat.

När det gäller den del av rörelseförlusten som hänför sig till akuta förebyggande åtgärder anser Mark- och miljööverdomstolen det inte rimligt att kräva att FRICA ska kunna specificera sina kostnader i dessa delar. Enligt Mark- och miljööverdomstolens mening är det genom utredningen, däribland G K:s uppgifter, uppenbart att Clausen i samband med att vattenytan kom att stå över vissa delar av sågverksområdet i juli 2000 åsamkats kostnader för akuta åtgärder. Mark- och miljööverdomstolen uppskattar skälig ersättning för akuta åtgärder till 100 000 kr.

I fråga om övriga delar av rörelseförlusten gör Mark- och miljööverdomstolen bedömningen att det utifrån den av FRICA åberopade utredningen inte går att avgöra om och i vilken mån rörelseförlusten kan hänföras till dammens påverkan på vattenståndshöjningen. FRICA kan därmed, i brist på annan utredning i form av bokföringsunderlag eller liknande, inte anses ha gjort övervägande sannolikt att övriga delar av rörelseförlusten orsakats av dammens vattenståndshöjning. Vad som framkommit genom G K:s uppgifter föranleder ingen annan bedömning. Någon ersättning för övriga delar av rörelseförlusten ska därför inte utgå.

Mark- och miljödomstolens dom i denna del ska sammantaget ändras på så sätt att ersättning för rörelseförlust ska utgå med 100 000 kr avseende akuta åtgärder

Övriga frågor angående skadeståndet

Sammanfattningsvis finner Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, skäligt skadestånd avseende rörelseförlust, skadat virke och övriga skadade produkter, elcentral torkar och torkar samt såg- och timmerplan, uppgå till 285 000 kr. Vid denna bedömning saknas anledning att bedöma Envikens yrkande om nedräkning av skadebeloppen. Enviken har inte framfört någon invändning mot ränteyrkandet. Räntan ska därför utgå på beloppet från den 27 oktober 2000, d.v.s. 30 dagar efter det att FRICA (Clausen) framställde skriftligt krav om ersättning gentemot Enviken.

Eftersom skadeståndet betalas i syfte att kompensera den skada som den skadelidande har lidit och ersättningen betalas utan att det sker någon prestation från motpartens sida kan någon omsättning av vara eller tjänst inte anses föreligga (jfr 1 kap. 1 § och 2 kap. 1 § mervärdesskattelagen [1994: 200]). Skadeståndet är därmed inte mervärdesskattepliktigt och någon ersättning för mervärdesskatt ska därför inte utgå till FRICA. Mark- och miljödomstolens dom ska därför även ändras på så sätt att mervärdesskatt inte ska läggas till det utdömda skadeståndsbeloppet.

Rättegångskostnader

I mark- och miljödomstolen

I mark- och miljödomstolen har detta mål handlagts gemensamt med mål nr M 1439-07, i vilket FRICA påstått att skador uppstått p.g.a. oaktsam och felaktig reglering av regleringsmagasin uppströms sågverksfastigheterna. Enviken har gjort gällande att det i mark- och miljödomstolen ännu inte avgjorda målet har varit huvudärendet, där helt övervägande tid har nedlagts, och att FRICAs ombud har fakturerat övervägande del av kostnaderna för de två processerna i fel mål. Enligt Enviken är den vitsordade ersättningen väl tilltagen för att täcka skäliga kostnader i processen.

FRICA har förnekat att kostnaderna fakturerats i fel mål och har hävdats att den yrkade ersättningen i mark- och miljödomstolen är skälig med hänsyn till den tid under vilket

målet har handlagts, de sammanträden som förevarit samt de omfattande och komplicerade utredningar som genomförts.

Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning att den av FRICA yrkade ersättningen för ombudsarvode, utlägg och resor, med undantag för resa den 29 oktober 2004, samt kostnader för utredningar om totalt 1 322 523 kr exklusive mervärdesskatt får anses ha varit skäligen påkallad för att tillvarata FRICAs rätt i förevarande mål. Eftersom FRICA bedriver yrkesmässig verksamhet är bolaget skattskyldigt enligt mervärdesskattelagen. FRICA är därmed avdragsberättigat för den mervärdesskatt som belöper på rättegångskostnaderna. Skatten utgör därför ingen kostnad för FRICA. Mark - och miljödomstolens dom ska därför ändras i denna del på så sätt att Enviken inte ska ersätta FRICA för den mervärdesskatt som belöper på rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen.

I Mark- och miljööverdomstolen

Enviken har, i enlighet med 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken, att ersätta FRICA för dess rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen. Den yrkade ersättningen har av Enviken vitsordats som skälig och ska därmed dömas ut.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga C](#)

Överklagande senast 2012-11-16

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Lars Dirke, f.d. hovrättsrådet Rose Thorsén och f.d. miljörådet Sven Bengtsson samt tf. hovrättsassessorn Hanna Granberger, referent. Domen är enhällig.

Föredragande har varit Oscar Lindberg

Rättelse/komplettering

Dom, 2011-08-19

Rättelse, 2011-08-29

Beslutat av: tf. rådmannen Torgil Melin

Rättelse av domslutet på sidan 1:

"600 000 kr" ändras till "4 160 000 kr" och "återstående belopp" ändras till
"10 208 256 kr"

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2011-08-19
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 1440-07

SAKÄGARE

FRICA AB, 556409-7987
Yttertänger 409
790 26 ENVIKEN

Ombud: Advokaten C B-O

VERKSAMHETSUTÖVARE

Envikens Elkraft ek för, 783200-0579

Ombud: J O S

SAKEN

Oförutsedd skada i mål VA 1/91 avseende Yttertängers kraftverksanläggning i Tängerån inom Falu kommun, Dalarnas län

Avrinningsområde: 54 N: 6745728 E: 541492

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen förpliktar Envikens Elkraft ek för att till FRICA AB betala 10 208 256 kr. Av detta belopp tillkommer lagstadgad mervärdesskatt på 5 489 256 kr. Räkta enligt 6 § räntelagen (1975:635) ska betalas på 3 560 000 kr från den 27 oktober 2000 till den 13 mars 2001, på 600 000 kr från den 13 mars 2001 till den 5 juli 2007 och på återstående belopp från den 5 juli 2007 till dess betalning sker.

Dok.Id 209641

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 00 E-post: nacka.tingsratt@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:30-16:00

Envikens Elkraft ek för ska ersätta FRICA AB dess rättegångskostnader med 1 653 467 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

Yttertängers vattenkraftverk är beläget vid Tängerån – även kallad Svärdsjöån eller Piparån – som är ett biflöde till Dalälven och möter Dalälven från norr. Uppströms kraftverket finns sjöarna Amungen och Balungen samt ett antal andra kraftverk och regleringsdammar. Sjöarnas och vattendragets reglering ombesörjs numera av Dalälvens Vattenregleringsföretag.

Genom dom den 18 december 1991 i mål VA 1/91 och efter ansökan av Envikens Elkraft ek för – i fortsättningen kallad föreningen - förklarade vattendomstolen vid Stockholms tingsrätt Yttertängers kraftverksanläggning laglig. Anläggningen utgörs av en regleringsdamm och tre kraftstationer. I anslutning till dammens båda kraftstationsintag är två kraftstationer uppförda, den vänstra – Nya kraftstationen – uppförd 1955 och den högra – Gamla kraftstationen - uppförd 1914. Båda dessa kraftstationer är försedda med var sitt maskinaggregat dimensionerade för en drivvattenföring av 4,0 respektive 2,5 kbm/s. Nedanför höger kraftstationsintag mellan Nya och Gamla kraftstationen har anslutits en ca 20 m lång tilloppstub med ytterdiametern 1,05 m till en nedströms belägen kraftstation – Z:s – uppförd 1928. Den är utrustad med ett maskinaggregat dimensionerat för en drivvattenföring av 1,0 kbm/s.

I domen lämnade vattendomstolen även föreningen tillstånd att strax nedanför regleringsdammens högra luckutskov och på åns högra sida uppföra ytterligare en kraftstation samt att bygga om utskovet till intag för den nya kraftstationen. Detta tillstånd har inte tagits i anspråk.

För vattenhushållningen vid kraftverksanläggningen meddelade vattendomstolen följande bestämmelser:

- 1.Såvitt på skötseln av kraftstationerna och dammen beror skall vattenytan uppströms dammen hållas vid nivån +143,74 m (dämningsgräns).
- 2.För kraftverksanläggningens praktiska drift får vattenytan tillfälligt sänkas till nivån +143,54 m (sänkningsgräns).
- 3.Korttidsreglering får ej utövas vid kraftverksanläggningen.
- 4.För kontroll av vattenståndet uppströms dammen skall föreningen på väl synlig plats vid dammen uppsätta och bibehålla en vattenståndsskala, på vilken nivåerna +143,74 m och +143,54 m skall vara tydligt markerade.

I domen bestämdes vidare att talan om ersättning i anledning av oförutsedd skada fick föras senast år 2006.

Av domen framgår bl a att länsstyrelsen i Kopparbergs län i ett yttrande i målet föreslagit att regleringsdammens avbördningsförmåga skulle ses över och ställas i relation till de flöden som kunde inträffa med hänsyn till de översvämningar som förekommit i vattendraget under 1980-talet. Föreningen anförde emellertid att den var av den uppfattningen att det inte var dammen som var den bestämmande sektionen för vattennivån i Ålhustjärn – del av vattendraget uppströms kraftverket – utan att det fanns trängre sektioner uppströms; det torde därför enligt föreningen sakna betydelse om avbördningsförmågan ökades i dammen.

Under rubriken Domskäl i domen anförde vattendomstolen bl a: ”Regleringsdammen torde visserligen inte utan avsevärd förhöjning av uppströmsvattenstånden kunna avbörda den uppgivna högsta förekommande högvattenföringen i ån. Det har emellertid ej gjorts gällande att en sådan vattenståndsförhöjning – som får antagas förekomma ytterst sällan och då vara tämligen kortvarig – skulle medföra några skador av betydelse. Med hänsyn härtill och då den beräknade normala årsreglerade högvattenföringen gott och väl kan avbördas genom dammen får denna anses vara av laga beskaffenhet. De övriga anläggningsdelarna synes ej kunna förnärma något motstående intresse.”

ANMÄLAN AVSEENDE OFÖRUTSEDD SKADA

Clausen Såg AB, 556157-8658, har i inlägga, som inkom till miljödomstolen den 15 februari 2001, framställt ersättningsanspråk mot föreningen för oförutsedd skada. Bolaget bedrev sågverksamhet på fastigheterna X och Y vid vattendraget och på en ö i vattendraget (”sågverksön”) uppströms Yttertångers kraftverk vid Ålhustjärn. På sågverksön är två sågverksbyggnader belägna, Norra och Södra sågverksbyggnaden, den sistnämnda även kallad såghuset. En bro kallad Sågverksbron förbinder ön med fastlandet. På fastlandets strand strax söder om ön finns en kontorsbyggnad och strax söder om kontorsbyggnaden en torkanläggning.

Bolaget har gjort gällande att det under slutet av juli 2000 på grund av översvämning till följd av hög vattenföring i vattendraget orsakade av kraftiga regn i området drabbades av markskador samt skador på byggnader och andra anläggningar och virke och andra produkter. En av orsakerna till de omfattande skadorna var enligt bolaget att avbördningsförmågan hos regleringsdammen i Yttertängers kraftverk inte var tillräckligt stor; avbördningsförmågan stod inte i relation till de flöden som kunde inträffa och detta förhållande medförde översvämningar. Bolaget har vidare anfört att skadorna som uppstod inte förutsågs av vattendomstolen när den ovan nämnda domen meddelades samt att föreningen är skyldig att ersätta skadorna enligt 9 kap 1 § 1983 års vattenlag.

I avtal om överlåtelse av rörelse den 7 mars 2003 överlät Clausen Såg AB sitt nu aktuella anspråk till Frica AB. Den 11 mars 2003 försattes Clausen Såg AB i konkurs vid Falu tingsrätt.

Frica AB har – som talan slutligen bestäms – yrkat förpliktande för föreningen att till bolaget betala 11 613 256 kr jämte moms samt ränta enligt 6 § räntelagen på 3 560 000 kr från den 27 oktober 2000 till dagen för delgivning av anmälan (den 13 mars 2001) och på hela beloppet fr o m delgivningsdagen till dess betalning sker. Av det yrkade beloppet avser 1 669 256 kr exklusive moms kostnaden för ännu inte utförda återställningsarbeten avseende markskador, 330 000 kr exklusive moms kostnaden för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg, 4 895 000 kr exklusive moms kostnaden för åtgärder på byggnader, huggfundament och ramsågsfundament , 25 000 kr värdet av skadat virke och övriga skadade produkter samt 4 694 000 kr rörelseförlusten.

FÖRENINGENS BEMÖTANDE

Föreningen har bestritt att utge ersättning för oförutsedd skada. Som skälig ersättning i och för sig har föreningen vitsordat ett sammanlagt belopp om 165 000 kr, varav 140 000 kr för reparation av ramsåg och huggsåg samt 25 000 kr för förstört virke. Föreningen har vitsordat framställt ränteyrkande i och för sig.

Som grund för sitt bestridande har föreningen *i första hand* gjort gällande att rätten att föra talan om oförutsedd skada inte längre föreligger. Ersättningsreglerna i 1983 års vattenlag är tillämpliga i målet. De innebär att rätten till ersättning för skador är knuten till fastigheten och att det är aktuell fastighetsägare som kan föra talan om ersättning för oförutsedd skada, se t ex NJA 1989 s 529. I egenskap av fastighetsägare skulle därför Frica i och för sig kunna föra talan. Rätten att föra talan enligt vattenlagen kan under vissa förutsättningar överlåtas. Frica har förvärvat en rätt till ersättning för skadorna gentemot föreningen. Det måste anses att konkursboet i Clausen Såg AB genom överlåtelsen har förbehållit sig rätten till ersättning trots att boet överlåtit den fastighet med vilken ersättningen följer. Frica har i överlåtelsen accepterat förbehållet. Föreningen gör med hänvisning till den överlåtelsen gällande att någon fordran för Frica såsom fastighetsägare inte längre föreligger.

I andra hand har föreningen förnekat att dammen i Yttertänger och verksamheten där har orsakat skada på Fricas fastigheter. Det är vattenföringen uppströms från sågverket som dämmer och inte Yttertängers kraftverksanläggning. Dammen vid Yttertängers kraftverk har ingen självständig betydelse för vattenförhållandena inom Fricas fastigheter. Avgörande för vattenförhållandena inom de områden där skador påstås ha uppstått är förhållandena inom fastigheterna. Flödet i ån avlänkas av och vid en bro inom fastigheterna och det avlänkade flödet leder mot nyssnämnda områden. Utan avlänkning hade de flöden som påverkar de utsatta områdena varit avsevärt lägre och därmed även de skador som kan ha uppstått. Skulle dammen rivas ut skulle vattenföringarna i ån i kombination med avlänkning från bron ändå ge samma förhållanden på fastigheterna. Tillkomsten av dammen fick ingen betydelse för förhållandena på fastigheterna. Någon oförutsedd skada kan därför inte ha uppstått på grund av dammen och verksamheten vid den.

I sista hand har föreningen – såvitt avser påstådd rörelseförlust – gjort gällande att någon sådan skada inte föreligger för Frica eftersom det inte är fråga om en bestående fysisk skada på fastigheten och Frica inte heller, såvitt är känt, erlagt någon ersättning till överlåtaren för rörelseförlust.

FRICAS GENMÄLE

Det är svårt att förstå föreningens invändning att rätten att föra talan inte längre skulle föreligga. Frica har våren 2003 inträtt i rättegången avseende oförutsedd skada och har i inlägga av den 15 maj 2003 jämte bilaga (aktbil 74-75 i miljödomstolens mål M 1439-07) redovisat att Frica genom överlåtelse övertagit anspråk mot föreningen avseende ersättning för oförutsedd skada jämte den talan som Clausen Såg AB förde angående denna sak. Detta förhållande är således sedan länge känt och föreningen har inte tidigare ifrågasatt detta. Det är mot denna bakgrund obegripligt varför föreningen nu gör gällande att konkursboet skulle ha förbehållit sig rätten till ersättning. Frica har dessutom övertagit fastigheterna från Clausen Såg AB. Frica är således den som kan och skall föra talan om oförutsedd skada.

Frica vidhåller att dammen i Yttertänger och verksamheten där har orsakat skadan på fastigheterna. Föreningens inställning vilar huvudsakligen på felaktiga utgångsdata avseende vattennivåer.

Clausen Såg AB har lidit rörelseförlust och har därigenom haft en fordran mot föreningen på grund av oförutsedd skada. Det är Clausen Såg AB:s fordran som har övertagits av Frica. Det har inte gjorts gällande någon självständigt uppkommen rörelseförlust vad avser Frica.

BEVISNING

På Fricas begäran har bolagets ställföreträdare G K – som sedan 1996 har drivit sågverket - hörts under sanningsförsäkran samt vittnesförhör ägt rum med H B, H S, G S, L-E E, L-E K och M S. På föreningens begäran har vittnesförhör ägt rum med C S, J W och A F.

Båda parter har ingett och åberopat en omfattande skriftlig bevisning.

Domstolen har i samband med huvudförhandlingen hållit syn på de aktuella platserna. Videoupptagningar av översvämningarna i juli 2000 har spelats upp vid huvudförhandlingen.

DOMSKÄL

Tillämpliga lagrum

Enligt 6 § 1 st lagen (1998:811) om införande av miljöbalken ska mål och ärenden som har inletts före miljöbalkens ikraftträdande handläggas och bedömas enligt äldre bestämmelser om det inte följer något annat av lagen. Nu aktuellt mål är i detta sammanhang att anse som en fortsättning av det ovannämnda vattenmålet VA 1/91. Detta innebär att handlägnings- och bedömningsreglerna i 15 kap 17 § och 9 kap 1-10 §§ 1983 års vattenlag ska tillämpas. Däremot ska bestämmelserna i miljöbalken tillämpas i fråga om förfarandet (se 6 § 2 st lagen om införande av miljöbalken).

Har Frica rätt att föra talan om oförutsedd skada?

Domstolen har till en början att ta ställning till föreningens invändning att rätten att föra talan om oförutsedd skada inte längre föreligger.

Som framgår av redogörelsen ovan bestämdes i 1991 års vattendom att talan om ersättning i anledning av oförutsedd skada fick föras senast år 2006. Clausen Såg AB inkom till miljödomstolen med en sådan ersättningstalan den 15 februari 2001, alltså inom tiden för talans väckande. Den 7 mars 2003 överlät Clausen Såg AB sitt anspråk till Frica AB. Frica förvärvade även de fastigheter på vilka Clausen Såg AB bedrivit den sågverksrörelse som enligt de båda bolagen drabbats av de oförutsedda skadorna. Som Högsta domstolen funnit i det av föreningen åberopade rättsfallet NJA 1989 s 529 tillämpas i vattenmål den allmänna principen att talan för en fastighet förs av den som äger fastigheten vid tiden för den aktuella rättegången.

På grund av det anförda finner domstolen att Frica har rätt att föra talan om oförutsedd skada.

Har Frica rätt att föra talan om ersättning för rörelseförlust?

Frica har yrkat ersättning för bl a rörelseförlust med 4 694 000 kr. Föreningen har invänt att någon sådan skada inte föreligger för Frica eftersom det inte är fråga om en bestående fysisk skada på fastigheten och eftersom Frica inte heller erlagt någon ersättning till Clausen Såg AB för rörelseförlust. Innebörden av denna invändning synes vara att Frica enligt föreningen saknar rätt att föra talan om ersättning för rörelseförlust.

Domstolen gör i denna del följande bedömning. Ersättningsreglerna i 1983 års vattenlag omfattar ekonomiska skador på fast eller lös egendom, dvs typiska sakskador, men även allmänna förmögenhetsskador (se Strömberg Kommentar till vattenlagen s 129 f). Vare sig man betraktar den nu påstådda rörelseförlusten som en följd av sakskadorna enligt 5 kap 7 § 2 p skadeståndslagen (1972:207) eller som en allmän förmögenhetsskada är den alltså i och för sig ersättningsgill. Som Frica påpekat är den påstådda rörelseförlusten inte en rörelseförlust för Frica utan anspråket med anledning av förlusten ingick i den fordran som Clausen Såg enligt ovan överlät till Frica den 7 mars 2003. Vilket vederlag som Frica vid överlåtelsen erlade till Clausen – om ens något – saknar relevans i detta sammanhang.

På grund av det anförda finner domstolen att Frica har rätt att föra talan om ersättning för rörelseförlust.

Har dammen i Yttertängers kraftverksanläggning och verksamheten där orsakat de i målet påstådda skadorna och är skadorna i så fall att anse som oförutsedda?

Frica har gjort gällande att en av orsakerna till de påstådda skadorna var att avbördningsförmågan hos regleringsdammen i Yttertängers kraftverk inte var tillräckligt stor samt att de skador som på grund därav uppstod inte förutsågs av vattendomstolen när 1991 års dom meddelades. Föreningen har förnekat att dammen i Yttertänger och verksamheten där orsakat skadorna.

Frica har beträffande frågan vilken betydelse den aktuella dammen hade för översvämningen vid sågverket i juli 2 000 till stöd för sin ståndpunkt ingett och åberopat

åtta utlåtanden av universitetslektorn H B vid institutionen för mark- och vattenteknik vid KTH i Stockholm. H B har även hörts som vittne i målet och därvid bekräftat sina slutsatser i utlåtandena. Föreningen har till stöd för sin uppfattning ingett och åberopat utredningar från Sweco Infrastructure AB. En av utredarna – C S – har hörts som vittne i målet.

Domstolen gör följande bedömning i dessa delar. I mål som det nu aktuella där skadeorsaken är omstridd mellan parterna och där sakkunniga har skilda uppfattningar om invecklade tekniska problem har domstolarna att ta ställning till frågor där full bevisning i vedertagen mening inte kan förebringas. I sådana mål anses att den av den skadelidande angivna skadeorsaken bör godtas om denna framstår som klart mera sannolik än någon annan förklaring till skadan, eftersom ett högre beviskrav skulle kunna medföra att den skadelidandes möjlighet till gottgörelse blir illusorisk (se t ex NJA 1981 s 622, 1982 s 421, 1991 s 481 och 1993 s 764).

Beträffande frågan om den av Frica angivna skadeorsaken framstår som mer sannolik än föreningens förklaring till skadorna konstaterar domstolen till en början att H B såväl i sina skriftliga utlåtanden som i sitt vittnesmål uttalat att det var dammen som orsakade vattenståndshöjningarna i Ålhustjärn och vid en bro inom sågverksfastigheterna, den s k sågverksbron. Sweco har däremot efter sina utredningar redovisat den slutsatsen att skadorna på sågverket inte alls orsakats av dammen eftersom vattennivån i Ålhustjärn styrs av den mängd vatten som avlänkas från den västra huvudfåran uppströms sågverksbron.

Det framstår i och för sig inte som särskilt sannolikt att avbördningsförmågan hos regleringsdammen i Ytterängers kraftverk skulle sakna betydelse för vattenståndsförhållandena vid det uppströms relativt närbelägna sågverket. Härtill kommer att den sakkunnigutredning som Frica åberopat till stöd för sin uppfattning om dammens betydelse i detta sammanhang – H B:s utredning – förefaller uppfylla högt ställda krav på noggrannhet och vederhäftighet. Utredningen har utförts av en beträffande väg- och vattenbyggnadsfrågor välmeriterad person och dennes slutsat-

ser synes välgrundade. Swecos utredningar å andra sidan – vilka åberopats av föreningen – innehåller flera felaktiga uppgifter om de faktiska förhållandena. Från Swecos sida har man i och för sig medgett att uppgifterna varit felaktiga i en del fall men hävdat att dessa felaktigheter saknar betydelse när det gäller att bedöma dammens inverkan på vattenståndsförhållandena vid sågverket i juli 2000.

Nu nämnda omständigheter är ägnade att öka tillförlitligheten av H B:s slutsatser och i motsvarande mån minska tillförlitligheten av Swecos utlåtanden. Härtill kommer att H B i sitt vittnesmål uppgett att han sedan december 2001 vid sex tillfällen besökt de aktuella platserna. C S däremot har uppgett att han före huvudförhandlingen i målet aldrig varit på dessa platser.

På grund av det anförda finner domstolen att dammen i Yttertängers kraftverksanläggning och verksamheten där orsakade vattenståndshöjningarna vid sågverket i juli 2000. Vid genomgången nedan av de olika skadeståndsyrkandena kommer domstolen att ta ställning till om och i vad mån just den aktuella skadan orsakats av de nämnda vattenståndshöjningarna.

Såvitt rör frågan om de påstådda skadorna är att anse som oförutsedda gör domstolen följande bedömning. En skada på grund av vattenverksamhet är att betrakta som oförutsedd om domstolen i det tidigare målet om tillstånd eller lagligförklaring antingen helt förbisett frågan om skada kunnat uppstå eller visserligen haft sin uppmärksamhet riktad på saken men därvid gjort en felbedömning och felaktigt ansett att ingen skada alls skulle uppstå eller bedömt skadan som mindre än den i verkligheten blivit (se Strömberg Kommentar till vattenlagen s 293). I detta fall har vattendomstolen i 1991 års mål – som framgår av redogörelsen ovan – uppmärksamrats på att skador skulle kunna uppstå på grund av otillräcklig avbördningsförmåga hos regleringsdammen men i domen funnit att sådana skador skulle bli betydelselösa. De nu påstådda skadorna får därför – i den mån de bedöms orsakade av dammen och verksamheten där – anses oförutsedda.

Skadeståndsyrkandena

Yrkandena om ersättning för dels ännu inte utförda återställningsarbeten avseende markskador, dels kostnaden för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg, dels kostnader för åtgärder på byggnader, huggfundament och ramsågsfundament

Frica har i förstnämnda del yrkat skadestånd med 1 669 256 kr jämte moms. Beloppet grundar sig på en av Frica ingiven och åberopad kostnadsberäkning utförd av H S, som har ca 15 års erfarenheter av upprättande av kalkyler avseende mark- och anläggningsarbeten åt bl a Skanska. H S har även hörts som vittne i målet och därvid bekräftat sin kostnadsberäkning.

Enligt H S:s beräkning uppgår nettokostnaderna till 1 318 944 kr. Härtill kommer kostnader för mätning och arbetsledning om 118 705 kr (9 procent av nettokalkylen), platsomkostnader om 52 758 kr (4 procent av nettokalkylen) samt övriga omkostnader inklusive arvode om 178 849 kr (12 procent av nettokalkylen plus kostnaderna för mätning och arbetsledning samt platsomkostnaderna). Hur H S beräknat nettokostnaderna – 1 318 944 kr - framgår av domsbilaga 1_____.

Beträffande kostnaden för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg har Frica yrkat skadestånd med 330 000 kr jämte moms. Beloppet grundar sig på ett av Frica ingivet och åberopat utlåtande av S H, som omkring 1970 byggde upp den aktuella anläggningen åt Clausen Såg AB och som sedan årligen utförde kontroller och service på anläggningen. S H är numera avliden. I utlåtandet har alltså S H uppskattat den sammanlagda nu aktuella kostnaden till 330 000 kr fördelad enligt följande:

Nedmontering av ram	75 000 kr
Uppmontering av ram	100 000 kr
Nedmontering av huggmaskin	40 000 kr
Uppmontering av huggmaskin	50 000 kr
Kapning av fundament	15 000 kr
Diverse extra arbeten	50 000 kr.

S H har vidare anfört i utlåtandet: Beträffande förändringar i anläggningen efter högvattenflödet år 2000 konstateras onormala ramrörelser i sågram och bottenplåt och huggmaskin. Dessa rörelser kan inte härledas till brister i teknik och underhåll utan härrör från uppkomna stabilitetsproblem i ramfundament och huggfundament. Ramfundamentet och huggfundamentet är armerade betongfundament. Ramfundamentet innehåller 70 kbm betong och huggfundamentet 15 kbm betong. De åtgärder som behöver vidtas är rivning av befintliga fundament samt grundläggning och gjutning av nya fundament. Detta föranleder ned- och återmontering av ram och huggmaskin. Maskinerna måste lyftas genom taken med mobilkran.

Beträffande kostnader för åtgärder på byggnader, huggfundament och ramsågsfundament har Frica yrkat skadestånd med 4 895 000 kr jämte moms. Beloppet grundar sig på en av Frica ingiven och åberopad kostnadsberäkning utförd av G S, vilken även hörts som vittne i målet. I beräkningen fördelar sig kostnaderna enligt följande:

Kontorsbyggnad	320 000 kr
Råsortering såg	230 000 kr
Såghus	240 000 kr
Huggfundament	950 000 kr
Ramsågsfundament	1 850 000 kr
Byggnad för lamellsågslinje	290 000 kr
Transformatorstation	45 000 kr
Elcentral torkar	120 000 kr
Torkar	850 000 kr.

G S har i sitt vittnesmål uppgett att hans erfarenheter av fundament är begränsade.

G K har hört under sanningsförsäkran uppgett i nu aktuella delar bl a:

Vid översvämningarna i juli 2000 steg det upp vatten bakom och under såghuset och in i såghuset. Där finns tydliga märken hur högt vattnet steg. Det uppstod en vattenspegel på planen framför torkanläggningen och vatten kom in i anlägg-

ningen. När vattenföringen översteg 70 kbm/s kunde man inte längre ta sig över sågverksbron. Marken på sågön var före översvämningen asfalterad fram till såghuset med hänsyn till de transporter som förekom där. Efter översvämningen – då planen framför såghuset kommit under vatten - låg bara rester av asfalten kvar på marken. Där det förekom grusbeläggning på marken uppstod efter översvämningen en mycket kraftig spårbildning, nästan meterdjupa spår. Till följd därav kunde man efter översvämningen köra på platsen med endast hälften av de lastvolymmer som förekommit tidigare vilket ökade produktionskostnaderna.

Till stöd för att de nu påtalade skadorna på huggmaskin och ramsåg samt markskadorna skulle vara orsakade av dammen vid Yttertångers kraftverk och verksamheten där har Frica åberopat vad H B anfört i dessa delar. Härav framgår bl a följande.

*Sättning*ar under såghuset. I den gren av Piparån som går norr om sågverksön uppstår i åkröken en snedställning av vattenytan med en förhöjd vattenyta längs krökens södra (konvexa) strand. Sågverksön består av sand- och grusavlagringar som är relativt genomsläppliga. En del av åns vatten strömmar därför in i dessa avlagringar och bildar en grundvattenström som kan antas vara i huvudsak parallell med sågverksbyggnaden. Utströmningen sker längs stranden söder om sågverksbyggnaden på ett avstånd av ca 100 m från inströmningszonen på öns norra sida. Skillnaden i ytvattenavstånd mellan inströmningszonen och utströmningsområdet kan uppskattas till 1,5 m vilket gör att grundvattenströmmen får en gradient (=grundvattenytans lutning) som i medeltal på sträckan är 0,015. Detta är ett relativt högt värde som kan antas ge upphov till partikelvandring (inre erosion) i sand- och grusmaterialet. Små sandpartiklar transporteras då av vattenströmmen genom hållrummen mellan de större partiklarna. Om denna process fortgår tillräckligt länge kan resultatet bli sättningsar. Denna situation har historiskt sannolikt inte uppträtt mer än vid några enstaka tillfällen, dvs urtvättningen av finmaterial och eventuell självläkning har inte nått sitt slutläge. Det kan antas att grundvattenströmningen genom sågverksön orsakade urtvättning av finmaterial och att jorden under såghuset, särskilt under sågfundamenten, därför komprimerades. En konsekvens av

detta blev att sågfundamenten utsattes för sättningar. - *Skador på asfaltbeläggningen på sågverksön samt på markområdet omkring såghuset och kontorsbyggnaden.* Vattnet som strömmade över sågverksön och marken omkring kontorsbyggnaden hade hastigheten 2-3 m/s. Marken var framför såghuset täckt av en asfaltbeläggning med tjockleken ca 0,06 m och densiteten ca 2 200 kg/kbm och för övrigt av grus med kornstorlekar upp till 40-50 mm. Om vatten med hastigheten 2-3 m/s strömmar in under asfaltbeläggningen och då bromsar in till att bli stillastående så utsätts beläggningen för ett uppåtriktat tryck, stagnationstrycket. För hastigheten 2 och 3 m/s blir stagnationstrycket 2,0 respektive 4,4 kPa. Det uppåtriktade stagnationstrycket har lokalt blivit större än den sammanlagda tyngden av asfaltbeläggning och vatten vilket har inneburit att delar av beläggningen har lyfts av vattenstrycket och spolats bort av det strömmande vattnet. Ett flöde med hastigheten 2-3 m/s och djupet 0,2 m orsakar erosion och borttransport av material som har kornstorlekar upp till 30-100 mm. Den del av marken omkring såghuset och kontorsbyggnaden som inte var täckt med asfaltbeläggning bestod av grusigt, siltigt material och utsattes därför för erosion. - *Tjälskador vid torkanläggning och transformator.* Det höga vattenståndet och översvämningen av marken mellan och omkring kontorsbyggnaden och torkanläggningen kan antas ha förorsakat ett förhöjt grundvattenstånd i marken. När vattenståndet i Ålhustjärn efter högflödesperioden återgått till normal nivå så avsänktes också grundvattenytan men inte i en takt som motsvarade vattenståndssänkningen. Man kan därför anta att grundvattenytans nivå efter högflödesperioden och vid tjälningen mot slutet av år 2 000 var förhöjd jämförd med nivån under normala förhållanden. Marken utgörs av silt (finmjmjåla) som är en mycket tjälfarlig jordart. Det förhöjda grundvattenståndet enligt ovan ökade möjligheten till kapillär uppsugning till tjälgränsen och därmed till tjällyftning, dvs en i huvudsak uppåtriktad utvidgning av jorden. Skador som deformationer och brott kan vid denna process uppstå på byggnader, t ex i grundmurar och fundament, särskilt om lyftningen är ojämnt fördelad. Skadorna förvärras om de delar som lyfts vid tjälsmältningen inte sjunker helt tillbaka till det ursprungliga läget. - *Skador på erosionskydd i Piparåns sågverksgren.* Åslänterna i sågverksgrenen är beklädda med rundad sten med diametern ca 0,20-0,30 m som skydd mot

erosion. Vattnets medelhastighet i ån har uppskattats till 3-4 m/s vilket orsakar erosion av de mindre fraktionerna i erosionskyddet.

Föreningen har i dessa delar åberopat utlåtanden av maskiningenjören och sågverkskonsulten J W, vilken även hörts som vittne i målet. Såvitt rör den av S H angivna kostnaden för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg – 330 000 kr - har J W vitsordat skäligheten av samtliga delposter utom dem som avser nedmontering av huggmaskin och uppmontering av huggmaskin beträffande vilka han vitsordat endast 25 000 kr respektive 30 000 kr. Han har alltså vitsordat sammanlagt 295 000 kr av nu aktuellt belopp. J W har vidare uttalat bl a: Eftersom bottenplåten normalt befinner sig ca 1-1,5 m över golvet i såghusets bottenplan kan inte onormala rörelser i bottenplåten ha förorsakats av något som har med översvämning eller sättningar att göra. En möjlig förklaring till sådana rörelser kan vara att innan den nya ramsågen monterades på det gamla fundamentet måste toppen på fundamentet anpassas. Detta gör man genom att kapa av toppen och gjuta på en ny överdel. Skarven mellan gamla och nya betongen blir inte lika stark som betongen i övrigt och sprickor uppstår lätt i gränssonen, vilket leder till ökade vibrationer i ramsågen och bottenplåten, som är fast förbunden med ramsågens stativ. Beträffande påstådda vibrationer i huggmaskinen är det osannolikt att vibrationsproblem skulle uppstå i huggen på grund av sättningar i fundamentet eftersom huggens dynamiska krafter, som orsakas av en roterande stålskiva, inte förändras på samma vis som i en ramsåg om en sättning i fundamentet skulle uppstå. Om det är onormala vibrationer i huggen måste dessa bero på obalans i huggskivan eller lagerproblem. – Enligt H B:s utredning utsattes ”sågfundamenten” för sättningar. Troligen avser han med ”sågfundamenten” dels ramsågsfundamentet, dels fundamentet för huggmaskinen. Eventuella sättningar av fundamenten verifieras inte av B. Det är emellertid osannolikt att komprimeringen av finmaterial under ramsågsfundamentet skulle ha kraft nog att lyfta ett ramsågsfundament och sågram som väger sammanlagt ca 170 ton. – I G S:s kostnadsberäkningar för ramsågsfundamentet med den uppgivna volymen 70 kbm blir kostnaden per kbm orimligt hög. Om man antar att kringkostnaderna för snickeriarbeten, rivning av maskinutrustning – där det finns en risk att S H och

G S räknat på samma arbeten – byggnadsarbeten o d uppgår högt räknat till 450 000 kr betingar det nya fundamentet en kostnad av 1 400 000 kr eller 20 000 kr/kbm. J W bedömer att priset för själva fundamentet inklusive rivning av befintligt fundament uppgår till ca 10 000 kr/kbm. Totalkostnaden för ett nytt ramsågsfundament blir då 1 150 000 kr. Han ifrågasätter dock starkt att ett nybyggt fundament skulle vara den fördelaktigaste lösningen för att få ett stabilt fundament till ramsågen. En mera fördelaktig metod skulle vara *injektering* där eventuella hålrum under och runt fundamentet fylls ut genom insprutning av stabiliserande medel. Kostnaderna för en sådan operation uppgår till högst 100 000 kr enligt Skanska som nyligen utfört detta med gott resultat vid ett annat sågverk. Om det visar sig att sågramen lutar i sidled räcker det inte med injektering utan ramsågen med dess ingjutna bottenram måste demonteras och fundamentet repareras. Reparationen, kapning och pågjutning, torde kosta i storleksordningen 50 000 kr. Till detta kommer kostnaderna för demontering och återmontering av sågramen, håltagning i tak m m. Den sammanlagda kostnaden för ett nytt huggfundament uppskattar han till 210 000 kr (detta delvis beroende på att han inte godtar S H:s uppgift om fundamentets volym, 15 kbm). Även beträffande huggen ifrågasätter han dock behovet av ett nytt fundament eftersom huggens funktion inte påverkas av eventuella sättningar i fundamentet såvida det inte har spruckit.

J W har i sitt vittnesmål uppgett att han inte känner till grundförhållandena på de aktuella platserna.

Föreningen har beträffande kostnaden för uppförande av ett nytt huggfundament inklusive rivning av befintligt fundament ingett och åberopat en beräkning utförd av A F som har erfarenheter från sågverksbranschen och numera har ett eget byggföretag. A F har även hörts som vittne i målet. I den ingivna kostnadsberäkningen har han uppskattat kostnaden till 272 255 kr. I sitt vittnesmål har han uppskattat kostnaden i dagens penningvärde till ca 280 000 kr.

Domstolens bedömning i dessa delar

Som domstolen konstaterat ovan föreligger ett orsakssamband mellan verksamheten vid dammen i Yttertängers kraftverksanläggning och vattenståndshöjningarna vid sågverket i juli 2000. Frågan är nu om det föreligger ett orsakssamband mellan nämnda vattenståndshöjningar och de skador för vilka Frica yrkat ersättning i detta avsnitt. Domstolen kommer först att behandla frågan om orsakssamband mellan vattenståndshöjningarna och de påstådda markskadorna. Av vad G K uppgett under sanningsförsäkran sammanställt med ingivna fotografier framgår att de påstådda skadorna uppkom efter översvämningarna i juli 2000. Detta tidssamband talar givetvis starkt även för ett orsakssamband. Härtill kommer att H B i sin ovannämnda utredning funnit ett sådant orsakssamband föreligga. Även domstolen anser därför att det föreligger ett orsakssamband mellan vattenståndshöjningarna och markskadorna.

Även beträffande frågan om orsakssamband mellan vattenståndshöjningarna och övriga påstådda skador i detta avsnitt är det rimligt att beakta tidssambandet. Sålunda har S H uttalat att han *efter högvattenflödet år 2000* konstaterade onormala ramrörelser i sågram, bottenplåt och huggmaskin. Om förklaringen till dessa rörelser skulle vara att söka i monteringen av den nya ramsågen 1970 – som J W antytt – borde väl rörelserna ha förekommit före juli 2000. I stället talar tidssambandet också här starkt för ett orsakssamband. Och H B:s utredning ger ett ytterligare stöd för ett sådant samband. Såvitt rör de direkt översvämningsrelaterade skadorna på olika byggnader inom sågverksområdet är det uppenbart att de orsakats av vattenståndshöjningarna vid sågverket i juli 2000.

Domstolen finner alltså nu diskuterat orsakssamband föreligga i fråga om samtliga skador för vilka Frica yrkat ersättning i detta avsnitt.

Det återstår nu att bedöma skadornas värde. Domstolen kommer därvid till en början att ta ställning till Fricas yrkande om ersättning för ännu inte utförda återställningsarbeten avseende markskador. Frica har i denna del yrkat ersättning med 1 669 256 kr jämte moms. Till grund för yrkandet ligger – som redovisats ovan –

H S:s kostnadsberäkning i domsbilaga 1. Föreningen har inte vitsordat något belopp som skäligt. Å andra sidan har föreningen inte heller närmare kommenterat H S:s beräkning eller åberopat någon egen utredning beträffande dessa kostnader. Domstolen anser därför att H S:s kostnadsberäkning får godtas vilket innebär att Fricas yrkande i denna del ska bifallas.

I fråga om kostnaden för nedmontering och uppmontering av huggmaskin och ramsåg har Frica yrkat ersättning med 330 000 kr jämte moms. Till grund för yrkandet ligger den av S H ovannämnda kostnadsberäkningen. Av beloppet har J W vitsordat 295 000 kr som skäligt. Domstolen finner också skäligt att döma ut 295 000 kr jämte moms.

Såvitt rör kostnader för åtgärder på byggnader, huggfundament och ramsågsfundament har Frica yrkat ersättning med 4 895 000 kr jämte moms. Beloppet grundar sig på den ovannämnda av G S utförda kostnadsberäkningen. Gentemot denna beräkning har föreningen genom sina åberopade vittnen J W och A F framställt anmärkningar endast beträffande kostnaderna för ramsågsfundament (1 850 000 kr) och huggfundament (950 000 kr). Detta innebär till en början att domstolen anser sig böra godta Fricas yrkanden såvitt de grundar sig på andra delposter i G S:s beräkning än posterna ramsågsfundament och huggfundament, dvs domstolen godtar beloppet 2 095 000 kr jämte moms.

I fråga om ramsågsfundament har J W vitsordat endast 1 150 000 kr som en skälig kostnad. Domstolen ansluter sig till J W:s uppfattning i denna del särskilt mot bakgrund av att G S:s erfarenheter av fundament, enligt vad han själv uppgett, är begränsade. J W har emellertid ifrågasatt att ett nytt fundament skulle vara den mest fördelaktiga lösningen för att få ett stabilt fundament till ramsågen och i stället föreslagit en s k injektering. J W har dock medgett att han inte känner till grundförhållandena på den aktuella platsen. Domstolen finner att gentemot Fricas utredning om behovet av ett nybyggt ramsågsfundament har föreningen inte förmått göra sannolikt att det skulle finnas bättre lösningar för att få ett stabilt underlag till ramsågen. Domstolen godtar därför att Frica

tillerkänns ersättning för ett nybyggt ramsågsfundament men godtar som sagt en kostnad i denna del om endast 1 150 000 kr.

Beträffande kostnaden för ett nytt huggfundament ansluter sig domstolen till A F:s uppfattning att en skälig kostnad uppgår till 280 000 kr jämte moms.

Av Fricas yrkanden i detta avsnitt godtar alltså domstolen ett sammanlagt belopp om 5 489 256 jämte moms.

Yrkandet om ersättning för skadat virke och övriga skadade produkter

Frica har i denna del yrkat skadestånd med 25 000 kr. Föreningen har vitsordat beloppet som skäligt. På grund därav och då domstolen finner orsakssamband föreligga mellan vattenståndshöjningarna vid sågverket i juli 2000 och skadan ska beloppet dömas ut.

Yrkandet om ersättning för rörelseförlust

Frica har i denna del yrkat skadestånd med 4 694 000 kr. Beloppet utgör summan av driftsförlusterna före bokslutsdispositioner enligt godkända årsredovisningar för Clausen Såg AB under de tre närmaste räkenskapsåren fram till bolagets konkurs i mars 2003. Av beloppet hänför sig 537 000 kr till driftsförlusten för räkenskapsåret 2000/2001, 4 117 000 kr till driftsförlusten för räkenskapsåret 2001/2002 och 40 000 kr till driftsförlusten för år 2003 före konkursen. Frica har i denna del ingett och åberopat ett utlåtande av dåvarande auktoriserade revisorn L-E E vid Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB. L-E E har även hörts som vittne i målet. Utlåtandet har följande lydelse: Clausen Såg AB förvärvades 1996 av G K. Bolaget tillverkade okantat virke för främst den tyska marknaden.

En omstrukturering vidtogs efter övertagandet för att höja förädlingsgraden i virket och nå en bättre täckningsbidragsutveckling. Bolaget breddade även sin marknad för att minska risken vid nedgång i konjunkturerna. Denna omstruktureringsprocess pågick ända fram till skadetillfället sommaren 2000. Bolaget var därför mycket väl rustat för att möta efterfrågan från nya kunder och den omfattande omstruktureringen skulle nu ge goda överskott de närmaste åren. Kunderna fanns främst inom list-,

möbel- och fönstertillverkning i Sverige, Norge, Tyskland och Italien. Dessa kunder krävde en hög kvalitet på sin råvara som bolaget kunde tillhandahålla. – Driftsförlusterna har uppkommit i rörelsen på grund av skadan då den skapat stilleståndskostnader i rörelsen, omgående genomförda omfattande återställningskostnader avseende anläggningen samt otillräcklig kapitalförsörjning för anskaffande av råvara. Den otillräckliga kapitalförsörjningen uppkom i samband med tre månaders driftstopp då kapitalet användes för akut återställning av anläggningen i stället för råvaruförsörjning. Med den utveckling som varit under senare år i sågverksbranschen med ökade vinster hade detta inte varit att förvänta om översvämningen inte inträffat. Bolaget hade dessutom en efterfrågad specialinriktning vilken borde ha medfört en mycket positiv resultatutveckling.

L-E E har under vittnesförhöret tillagt att om översvämningen inte inträffat så torde bolaget i stället för de nämnda driftsförlusterna haft en vinst om 1,7 miljoner kr.

Föreningen har vitsordat att driftsförlusterna för Clausen Såg AB uppgått till de av L-E E angivna beloppen för de nämnda räkenskapsåren men invänt att bolagets rörelse med något enstaka undantag aldrig gått med vinst och till stöd för sin ståndpunkt ingett och åberopat ett utlåtande av J F vid Öhrlings Price-waterhouseCoopers AB. Av utlåtandet framgår att Clausen Såg AB:s genomsnittliga förlust före bokslutsdispositioner uppgick till 185 000 kr för räkenskapsåren 1997-2000.

Domstolens bedömning i denna del

Det är ostridigt att Clausen Såg AB:s sammanlagda rörelseförluster för räkenskapsåren efter vattenståndshöjningarna vid sågverket i juli 2000 och fram till bolagets konkurs i mars 2003 uppgått till det nu yrkade beloppet. Av utredningen framgår att förlusterna dessförinnan var betydligt mindre. Frica har enligt domstolens mening gjort sannolikt att översvämningarna förutan så hade bolaget i stället varit vinstgivande under nämnda räkenskapsår med hänsyn till de omstruktureringar i bolaget som skedde efter överlåtelsen till G K 1996.

Fricas yrkande i denna del ska därför bifallas.

Rättegångskostnader

Frica har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader med 1 654 719 kr. Härav uppgår ombudsarvodet till 992 000 kr – avseende arbete under 496 timmar à 2 000 kr – jämte moms om 248 000 kr. Återstoden av yrkandet avser ersättning för utlägg, resor och utredningar.

Föreningen har medgett att utge ersättning till Frica för rättegångskostnader med 552 599 kr inklusive moms. Beträffande ombudsarvode har föreningen som en nödvändig och skälig arbetsinsats för att tillvarata Fricas rätt i detta mål vitsordat en tidsåtgång om endast 140 timmar. Föreningen har godtagit begärt timmarvode 2 000 kr varför 280 000 kr medgetts som ersättning för ombudsarvode. Beträffande utlägg och resor har föreningen medgett att utge ersättning med en femtedel av yrkade belopp. I fråga om utredningar har föreningen medgett att utge ersättning med hälften av yrkade belopp. Föreningen har vidare anfört bl a: Av nedlagt arbete i målen och nedlagda kostnader har en mycket stor del avsett enbart M 1439-07. Något arbete som avsett endast M 1440-07 har inte förekommit med undantag av själva huvudförhandlingen och förberedelser inför den samt avslutande åtgärder.

Domstolens bedömning

Enligt 25 kap 2 § 1 st och 5 § 1 st miljöbalken jämförda med 18 kap 8 § rättegångsbalken har föreningen att svara för Fricas rättegångskostnader i den mån kostnaderna skäligen varit påkallade för tillvaratagande av Fricas rätt och Frica inte förfarit på sätt som anges i 18 kap 6 § rättegångsbalken.

Det är riktigt att detta mål från det att det anhängiggjordes i februari 2001 och fram till slutet av 2010 handlades gemensamt med mål M 1439-07, tidigare benämnt M 93-01. Sistnämnda mål – som ännu inte avgjorts – är ett mål om skadestånd mellan Frica som kärke samt Fortum Kraft AB, Envikens Elkraft ek för och Dalälvens Vattenregleringsföretag som svarande. I fråga om ansvar för rättegångs-

kostnader i ett sådant mål gäller som huvudregel att förlorande part betalar såväl sina egna som motpartens kostnader.

Den tidsåtgång för arbete som Fricas ombud redovisat i detta mål – 496 timmar – framstår som skäligen påkallad för tillvaratagande av Fricas rätt mot bakgrund av att målet handlagts sedan februari 2001, att omfattande och tekniskt komplicerade utredningar under målets gång inkommit från båda parter samt att tre muntliga förberedelser och en huvudförhandling, som pågått under fyra dagar, förekommit i målet. Föreningen har godtagit det begärda timarvodet 2 000 kr. På grund av det anförda ska Frica tillerkännas yrkad ersättning för ombudsarvode.

Även utläggerna och resorna för vilka Frica yrkat ersättning framstår som skäligen påkallade för tillvaratagande av bolagets rätt utom en resa Falun-Stockholm tur och retur den 29 oktober 2004 till en kostnad om 1 252 kr; ingen förklaring överhuvudtaget har lämnats beträffande den resan. Också de utredningar för vilka Frica yrkat ersättning framstår som skäligen påkallade för tillvaratagande av bolagets rätt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se domsbilaga 2

Överklagande ställt till Mark- och miljööverdomstolen, Svea hovrätt, ska ha inkommit till mark- och miljödomstolen senast den 9 september 2011.

Prövningstillstånd krävs.

Torgil Melin

Staffan Ljung

I domstolens avgörande har deltagit t f rådmannen Torgil Melin, ordförande, och tekniska rådet Staffan Ljung samt de särskilda ledamöterna Yvonne Eklund och Mikael Lif.